

Yttrande över remissen på SOU 2017:22 Från värdekedja till värdecykel dnr M2017/00779/Ke

Inledning

Detta remissvar har formulerats av deltagare på ett co-lab om cirkulär ekonomi och återbruk som hölls inom projekt Social Innovation Skåne och drevs av Mötesplats Social Innovation i samarbete med Malmö Högskola. Co-labbets syfte var att samla aktörer från olika sektorer som jobbar med cirkulär ekonomi och stötta reflektion och lärande mellan olika initiativ och mellan representanter av olika sektorer som jobbar med frågan. Co-labbet samlade representanter för kommuner, privata företag, ideell sektor, forskare och konsulter som jobbar med utveckling av cirkulär ekonomi i Skåne.

Detta remissvar är formulerat utifrån en kollaborativ och tvärsektoriell diskussion och fokuserar på de punkter i utredningen som var relevanta utifrån de verksamheter och erfarenheter vi hade i gruppen.

Sammanfattning och ställningstagande

Enligt de erfarenheter som gruppen har med sig och under vårt co-lab lyftes det fram att cirkulär ekonomi kräver:

- experimenterande, nya lösningar och nya sätt att tänka.
- samverkan, mellan olika sektorn som måste lära sig att jobba på tvärs, och skapa tillit. Det är också viktigt att hitta sätt att öka förståelsen och kommunikationen tvärsektoriellt-
- en djup reflektion kring aktuella måttstockar och ekonomiska modeller. Cirkulär ekonomi kräver att vi ser om kriterierna för och förståelsen av vårt ekonomiska system speciellt i relation till vikten av tillväxt och behovet att ekonomi växer.

Generellt är gruppen mycket positiva till utredningens förslag. Den skapar handlingsutrymme och är en bra början som kan leda till att Sverige blir ledande i att skapa en ekonomi som tar hänsyn till miljöns begränsningar och som skapar möjlighet för nya jobb.

Delegation om cirkulär ekonomi under Näringsdepartementet

Vi tycker att förslaget är bra och kan hjälpa att sätta fokus på vikten av att ställa om till en cirkulär ekonomi.

Särskilt bra är det att man lyfter fram vikten av att arbeta tvärsektoriellt. Det är speciellt viktigt att inte glömma civilsamhället i denna samverkan då det finns många intressanta initiativ från just denna sektor som kan stimulera och stödja en vidareutveckling av cirkulär ekonomi (bl.a maker-rörelsen). I utredningen nämns civilsamhället kort i en i bisats i förhållande till delegationen men när man kommer till förslag på aktiviteter nämns endast näringsliv och offentlig sektor. Många initiativ inom återbruk och reparation sker idag inom civilsamhället eller i hybridorganisationer som sociala entreprenörer som befinner sig någonstans mellan näringsliv och civilsamhälle. Det vore olyckligt om denna grupp glömdes bort i arbetet då de ofta bidrar till den sociala dimensionen av cirkulär ekonomi och till arbetstillfällen för de mest utsatta grupperna i samhället. Enligt våra erfarenheter i gruppen kräver att jobba tvärsektoriellt utveckling av en kultur av samskapande och tillit, detta innebär att delegation också behöver stödja och utveckla nya sätt att jobba.

Vi vill uppmuntra delegationen att jobba med olika mål, både kortsiktiga och långsiktiga för att tackla både lättare och mer komplexa frågor. Cirkulär ekonomi kan, som det lyfts fram i utredningen, innebära nya jobbtillfällen och tillväxt som baseras på att reparera och återanvända snarare än att konsumera. För att uppmuntra denna utveckling behövs snabba åtgärder som kan stötta konsumenter i att förändra sitt beteenden och privata aktörer och små företag att erbjuda tjänster kring reparation och återanvändning.

Att skapa en cirkulär ekonomi innebär samtidigt att man måste ta hänsyn till existerande konflikter mellan cirkulärt och existerande ekonomiskt system som kräver tillväxt. Delegationen måste ha möjlighet att också ta sig an långsiktiga frågor som handlar om hur man kan tänka om gällande nya ekonomiska modeller, nya måttstockar och nya sätt att förstå begreppet innovation.

Inom co-labbet diskuterade vi att för att nå ett cirkulärt ekonomiskt system krävs att man tänker om kring det centrala begreppet tillväxt och också lägger större vikt vid ekologiska och sociala indikatorer; att man flyttar fokus från konsumtion till underhåll. Istället för att förstå innovation som "att skapa nytt" bör man fokusera mer på hur vi kan skapa ett bra liv för alla människor inom planetens gränser.

En stor del av omställningen till cirkulär ekonomi drivs idag av olika gräsrotsrörelser som har stor betydelse för en generell beteendeförändring i samhället. Det är olyckligt att man fokuserar helt och hållet på "hög politisk nivå" och "tunga företrädare för näringsliv, forskning och andra centrala aktörer" när det gäller vilka som bör ingå i delegationen.

Vi tycker det är mycket bra att man föreslår en delegation med representanter från flera departement, men cirkulär ekonomi berör många fler departement än så, och vi tycker det vore

rimligt att åtminstone inkludera Kulturdepartementet för att säkerställa civilsamhällets närvaro och Arbetsmarknadsdepartementet då kopplingen till utvecklingen av arbetsmarknaden är mycket stark.

Vi ser det som viktigt att delegation har mandat att experimentera och driva en utforskande process, där experimenterande kopplas till konsekvensanalyser och utvärdering för att se om beslut som kan ha osynliga konsekvenser (t.ex. Hur ROT-avdrag har stimulerat reparation och renovation, men samtidigt har också inneburit att större mängder grovavfall skapats). Vi ser också att delegationen måste ha möjlighet att jobba på tvärsektoriellt och skapa samarbete med olika typer av aktörer.

Underlätta för hushållen att förebygga avfall

Det är mycket bra att man gör det tydligt att kommuner måste jobba med förebyggande av avfall. Vi tycker att det är viktigt att kommuner tar ett stort ansvar gällande information och utbildning av medborgare genom att använda olika kanaler och metoder som kan uppmuntra till beteendeförändring. Gällande information är det viktigt att kunna experimentera med olika format och typer av insatser som kan nå medborgare på olika sätt. Vid sidan av informativa kampanjer anser vi att det är viktigt att experimentera sig fram gällande beteendeförändring och prova olika format för utbildning, se till exempel på hur på ReTuren i Malmö använde makerkultur (i.e do-it yourself aktivitet med fokus på återbruk och reparation) för att främja avfallsförebyggande (för mer info se rapport Seravalli, Anna (2016) *Making an upcycling station : makers' culture, cross-sector collaborations and citizens' participation for new services and practices within waste handling*. Kultur och samhälle, Malmö högskola).

Vi tycker också att det är viktigt att kommuner får mandat att underlätta insamling och sortering av återanvändbara produkter. Kopplat till detta lyfter utredning fram att man gärna ser att kommuner gör investeringar i infrastruktur för insamling och sortering. Vi anser att det är viktigt att utvecklingen av den fysiska infrastrukturen sker i dialog med aktörer som kan ta hand om de insamlade produkterna. I nuläget saknar kommuner ofta kontakter med aktörer som jobbar med återbruk och återanvändning utanför de traditionella ramarna. Det är viktigt att finansiering för infrastruktur kan användas också för att skapa dialog och samarbete med dessa aktörer. Detta är en process som kan ta tid och resurser men det är viktigt för att undvika att kommuner bygger infrastruktur som har inte har en ekonomisk hållbarhet och/eller inte är funktionella för dessa aktörer.

Att uppmuntra samarbete mellan kommuner, privata aktörer och civilsamhället att tillsammans utveckla och driva infrastruktur för en cirkulär ekonomi tror vi är avgörande för att lyckas. Vi tycker att det finns en övertro på marknadens mogenhet i utredningen då vår samlade erfarenhet är att marknaden för återbruk, återanvändning och reparation är omogen och behöver mycket stöd för att utvecklas, inte minst kring beteendeförändring hos konsumenter. Det är viktigt att i planering av infrastruktur ta hänsyn till att marknaden är liten och outvecklad. I gruppen finns en gemensam bild i gruppen att aktörer inom den cirkulära ekonomin behöver

stöd för att kunna utveckla en marknad. I denna utveckling ser vi det som väsentligt att kommunen kan stötta detta.

En aspekt som gruppen diskuterat är tillgången till det material som idag återbrukas eller blir avfall. I en cirkulär ekonomi blir detta en värdefull resurs vilket delar av avfallet redan är idag såsom olika metaller till exempel. Som det sägs i utredningen har många kommuner avtal med ideella organisationer som tar hand om material för återbruk och försäljning. Alltför många aktörer kommer in på den här marknaden och sociala entreprenörer som ofta ligger i gränslandet mellan ideell organisation och privata aktörer har olika lösningar för hur de skulle kunna hjälpa till att hantera avfall men har svårt att hitta rätt inom kommunerna. Kommunerna ser dem ofta som en privat aktör men de är ofta för små för att klara av en upphandlingsprocess. Ett konkret fall handlar om en social entreprenör som vill ta del av det avfall som inte bedöms tillräckligt bra för att gå till återbruk som skulle kunna göra det om det reparerades. De har inte resurser för att köpa materialet men kan inte heller få det som ideella organisationer kan eftersom de ses som en privat aktör. Material som kunde ha återbrukats går därmed istället till förbränning eller liknande.

Hyberavdrag

Hyberavdraget tycker vi är ett utmärkt förslag även om vi tror att det kan behöva kompletteras med andra insatser för att bli populärt.

Principen men ett-årsregeln och motiven bakom har vi förståelse för men tror ändå att ett år kan vara för kort tid när det gäller vissa produkter som exempelvis möbler. I värsta fall skulle det kunna leda till en ökad tillverkning och konsumtion genom att man hyr nya produkter varje år.

Vi tror också att utredningen sätter väl stor tilltro till ekonomiska incitament och att det här finns betydande utbildande insatser som behövs göras för att man ska vara intresserad av att använda det. Ett konkret exempel är stoppade möbler är svåra att sälja då kunder är rädda att de innehåller skadedjur. Att plocka fram en metod för sanering på ett miljövänligt sätt så att kunden kan känna sig trygg skulle kunna bidra till cirkuleringen på marknaden.

Förebygga avfall i kommunala och statliga verksamheter

Mycket bra förslag då man också inser vikten av att ge kommuner resurser för att jobba med detta. En viktig poäng är att utveckla upphandlingskriterier som kan stötta förebyggande av avfall och att det finns resurser för att överföra sådana kriterier i olika verksamheter. Information och utbildningsinsatser är då extra viktigt för att kunna tillämpa kriterierna.

Vi tror att det finns en möjlig förebild i arbetet som görs i kommunerna kring energieffektivisering både mot medborgare och verksamheter och tänker att denna modell skulle kunna vidareutvecklas till att innefatta flera typer av resurser i en strategi för resurseffektivisering.

Författad av Anna Seravalli, Malmö Högskola och Marie-Louise Lövgren, Mötesplats Social Innovation för Co-labbet i cirkulär ekonomi bestående av ett tjugotal representanter för kommuner, privata företag, ideell sektor, forskare och konsulter som jobbar med utveckling av cirkulär ekonomi i Skåne. Co-labbet anordnades inom projektet Social Innovation Skåne och drevs av Mötesplats Social Innovation i samarbete med Malmö Högskola. Yttrandet är deltagarnas gemensamma och reflekterar inte nödvändigtvis Mötesplats Social Innovations, Malmö högskolas eller Social Innovations Skåne ståndpunkt. Läs mer om vårt co-lab på <http://socialinnovation.se/?s=co-lab>